«Entelektüellik» Üzerine

Birikim bu sayısı ile 9. ayını dolduruyor. İlk sayımızda genel hatlarıyla açıkladığımız amaç ve fonksiyonun yerine getirilmesine ne derece katkıda bulunduğumuzu, bu uğraş içinde doğan güçlükleri, deneylerimizi ve daha geliştirilmiş çıkış yolları üzerine düşüncelerimizi yakında okurlarımıza, sosyalist hareketimize anlatacağız. Böylesine bir değerlendirmeyi yapabilmek için yeterli kanıtlara ve ölçülere hemen hemen şimdiden sahibiz.

Bu değerlendirme, derginin ilk sayısında gösterdiğimiz çıkış gerekçelerinin bir kere daha ve daha derinliğine açıklanması, önemnin vurgulanması ekseni etrafında olacaktır. Bununla karşı karşıya bulunduğumuz sorunların kökeni çıkış yolları konusunda belirli, açık bir yaklaşımı da sunmuş olacağız.

Bu bakımdan, yapacağımız genel değerlendirme, bazı ön açıklamalara gerek duyurmaktadır.

Hem bu yüzden, hem de başından beri dergimize pek çoğu yazılı olmadan yöneltilen bazı eleştirel anlamda nitelemeleri cevaplandırmak için, bu ön açıklamalara öncelik tanıyoruz. Belirtelim ki derginin niteliği konusunda takınılan eleştirici yaklaşım aslında hareketimizin genel sorunundan bağımsız değildir. Bu ön açıklamamızda özellikle bu bağıntıyı açığa çıkarmaya çalışacağız.

Birikim'e yöneltilen eleştirilerin ilk ve egemen teması derginin «entelektüel», «akademik» oluşu. Bu sıfatları öne süren arkadaşlarımız, derginin oldukça üst düzeyde bir dili olduğunu, ortalama bilinç düzeyinde sosyalistlerin okumakta hayli güçlük çektiklerini söylüyorlar. Ayrıca ele alınan konuların açıklanmasında, okurun o konuda hayli bilgi sahibi olmasını ön koşul gerektiren bir havanın egemen olduğunu belirtiyorlar. Bazı arkadaşlar ise, benzer gerekçeleri gösterir görünmenin ardından derginin «kafa karıştırdığı»ndan, «durduk yerde mesele çıkardığı»ndan bahsederek, «sınırlı sayıda kişinin uğraşması gereken işlerin sanki her sosyalistin, her militanın işiymiş gibi gösterilmesi»ni kınıyorlar.

İlk gruba giren arkadaşlarımız dergideki uğraşın gereğini, önemini anlayan, bilen ve fakat bu fonksiyonun daha verimli, etkin biçimlerde yerine getirilmesi için önerilerde bulunmayı da ihmal etmeyen arkadaşlardır. Bu arkadaşlara ve onların eleştirilerine karşı ancak şunu söyleyebiliriz: Anlatımda —bizim de daha sonra farkettiğimiz— aksaklıklar, elbette giderilmesine çalıştığımız kısmî hatalardır. Ele alınan konuları olabildiği kadar tam ve her boyutuyla sunma çabası, «titizlik» diyebileceğimiz tavır, önemli hatalara, yanlış yorumlara neden olmasın endisesi; hem dili ağırlaştıran, hem de yazıyı yüklü kılan nedenleri oluşturuyor. Birçok yerde kaçınılmaz olarak bu sonuç doğuyor. Bundan da önemli bir neden, derginin araştırmaya ağırlık veren niteliği. Böyle bir özellik, teorik çalışmanın üslûbunu zorunlu kılıyor. Bu üslûp ve bu gereklilik, bazı ön bilgilerin, temel doğruların bilindiğini varsayar. Derginin sosyalizmle yüzyüze gelmeyen topluluklara sosyalizmi anlatmaktan öte, sosyalist hareketin kadrolarına, yani bilinçli işçi ve aydın kesimlerine seslendiği —ki derginin görevi budur— biliniyor. Ayrıca bu dergi, bu kadrolara hareketimizin sorunları konusunda sloganlar ve şemalar üretmek için değil, soruna yaklaşım, bakış tarzı getirmek için yayımlanıyor. Ve bunun içindir ki ideolojik tartışmaların düzeyinde çokça kullanılan sözler, kanıtlar, üslûp ve daha kolay anlatım, bu dergiyi karakterize etmiyor.

Eğer yazarından ve okurundan çok şey isteyen bir bunalım anını yaşamıyor olsak, derginin özellikle ele aldığı konular ve bunları işleyiş tarzı büyük ölçüde yanlış olurdu. Ama çözümü için herkesin uğraştığı sorunlar —bunca yıl tartışılmasına rağmen— giderek daha çok parçalanmalara yol açacak kadar ağırlaşmışsa, kolay ve basitçe anlaşılır olmaktan geniş ölçüde çıkmış demektir. Herkesten daha fazla çaba ve dikkat isteyen bir dönemin zorunluluğuna uymamız, ilke olarak kabul edilmelidir.

Kültür sorununa verdiğimiz önem son derece yüzeysel bir değerlendirme ile sanat ve politikayı birlikte yürütme lüksü olarak nitelendi çoğunlukla. Bu eleştirmenlerimiz bir derginin ya sanat ya da politikaya sayfalarını açması gerektiğini belirtiyorlardı. Oysa biz özellikle çağımızda, aşmaya çalıştığımız çemberin zorlanmasında kültürel değerlerin politik-teorik araçlarla nesnel birlikteliğinin vurgulanmasına, açığa çıkarılmasına zorunlu bir ödev olarak baktık. Bu bakışımız bir tercih meselesi kesinlikle değildi. Kültürel boşluğun yerini seçmeci bir ahlâki ölçüler yığınının belirsizliği alırken, yalnızca bu karmaşayı önlemek değil bu karmaşanın nedenini de açıklamak

gerekir. Ancak böyle bir yaklaşımla sorunun özü ve bütünlüğüne uygun davranılmış olur.

Politik eylemin karşı karşıya bulunduğu sorunların çözümünde teorik çalışmanın üzerine düşen, nesnel gerekçeleri ortaya çıkarıp bunların ışığında eylemin düzenlemesi fonksiyonu yerine getirilmediğinde doğan boşluk; insanlık, fedakârlık, yiğitlik, dürüstlük vs. gibi, öznel değerlerle doldurulmaya çalışılır. Bu adeta kendiliğinden olur. Ne zaman şu yukardaki öznel değerlerin sözü çok edilir, eylem bunlarla yürütülmeye çalışılır; o zaman teorik çalışmanın görevini yapmadığı veya o siyasî hareketin başından tesbit ettiği teorik çerçevesinin yetersiz kaldığı rahatlıkla öne sürülmelidir. Ve bu koşullarda başlatılan bir hareket, zorlanmaya başlar baslamaz, öylesine bir parçalanmaya uğrar, öylesine kutuplaşmalar doğar ki, olaya dışından bakan biri, bu şimdi karşı karşıya olan kişilerin, daha önce nasıl bir arada olduklarını anlamakta güçlük çeker.

Bunun içindir ki dergi, yerine getirmek istediği fonksiyonun gereği, niteliği yüzünden teorinin, teorik araştırmaların düzeyini, benimsemek, uymak zorundadır. İmkân ölçüsünde zorlukları hafifletecek usulleri uygulamaya çalışıyoruz. Ön açıklamalar, yan notlarla yapmak istediğimiz bu.

Derginin, ele aldığı konuyu güç anlaşılır hale getirmek gibi özel bir merakı, böylesi bir «seçkinlik kompleksi» olmadığını, olamıyacağını aşağıda açıklamaya çalışacağız. Ve orada şu yukarda dergiye atfedilemeyeceğini söylediğimiz merakın ve kompleksin, bu dergide yazanların kendileri hakkındaki öznel yargıları olmadığı, bu kabil bir çerçevenin çok dışında bir genel anlayışa uyarlı olduğu gösterlimeye çalışılacaktır.

İkinci ve özünde değişik elestiri konusunda söyleyeceklerimiz aynı zamanda Marksist dünya görüşü sosyalist anlayış, sosyalist siyasal mücadele konusunda açık bir tavır tesbiti amacına da yönelik olacaktır. Belirtmeye çalışacağımız şey, bu basit gözüken elestirilerle sergilenen anlayışın anti-Marksist niteliğidir.

Son dönemlerde, «entelektüel»lik, sınırları, niteliği ve zamanı konusunda hiçbir kayıt öne sürülmeksizin bir suçlama sıfatı olarak kullanılıyor. Öyle ki birçok kişi bu suçlamaya muhatap olmamak için özel bir «çaba» ve «özen» gösteriyor. Ve böylesi bir «suçlama»yla karşı karşıya kaldığında telaşla savunmaya geçiyor. Kendisinin de böyle bir eğilime karşı olduğunu hemen ilân ediyor.

Bizim böylesi «suçlama»lar karşısında tavrımız kesinlikle savunucu olmayacak. Bu tip elestirilerin özünü sergilemeye ve böylece Marksizm'in köreltilmeye çalışılan en önemli, temel bir yanının açığa, aydınlığa kavuşturulmasında bir katkıda bulunmaya yönelik olacaktır. Böylece savcıların suçu —ki önemli bir suç olduğu görülecektir— belli olacaktır.

ENTELEKTÜEL TANIMI

«Entelektüeller», bilindiği gibi «bilgili adamlar» demektir. Toplumda herkesin şu veya bu ölçüde, şu veya bu konuda bilgi sahibi olduğu tamamen açık bir gerçekken, bazı adamlara özel bir «bilgili» ünvanı verilmesi nedendir? Örneğin çok iyi bir tornacıya bilgili —yani entelektüel— denildiği pek görülmez. (Pek görülmez diyoruz, çünkü eğer bu tornacının kendi özel çabasıyla «entelektüeller kadar» bilgi edindiği nadir bir örnek, —sır «kafa karıştırmak» için— bizim örneğimizle özünde hiç ilgisi yokken ileri sürülebilir. Eleştiricilerimiz böyle «incelik»leri bulmakta hayli usta oldukları için açıklamalarımızın bu ilk evresinde sırf bu yüzden sorundan kaçmasınlar diye böyle yazıyoruz.) Ama genellikle her «yüksek öğrenim» görmüş kişi kendiliğinden bu ünvana hak kazanır. Böylece şu ilk sonuca ulaşıyoruz: «Bilgili»lik ünvanı, burjuva toplumunun «resmî öğrenim faaliyeti ve kurumları» içinde yeralmakla ve bu düzenlemeye uyularak verilir. Biçimsel olarak kural budur. Fakat bu biçimin tek başına yetersiz olduğu öne sürülecektir, ki hak vermemiz gerekiyor. Bu «bilgili» kişilerin bilgisinin niteliği, içeriği de bu ünvanın verilmesinde bir ölçüdür denilecektir. Bu itiraz bir ölçüde doğrudur. Çünkü bu «bilgili» kişiler, yalnızca mesleklerinin gerektirdiği bilgileri değil, ayrıca daha geniş ve değişik bilgileri, «genel kültür'leri olan kişilerdir. Bütün bu bilgiler, uzun yıllarını yalnızca bunları elde etmeye tahsis etmiş —buna imkân bulmuş— kişilere, okulların düzenli, hesaplı islevisi içinde sırayla verilir. Ve okul bittiğinde işin büyük kısmı yapılmış olur. Bu kişilerin okuldan sonra yapacağı işler de hep bu bilgilerin sınırlı bir bedensel çalışmayla uygulandığı işler olduğu için, toplumun geniş kesimleri ile ayrıcalıkları görünüşte hemen olusur. Ayrıca bunlar «bilgi» kaynakları ile her yönden içice olduklarından «bilgi» ile işleri süreklidir. Oysa bedensel çalışma yapanlar bu «bilgi» kaynaklarıyla temas için hem sınırlı zaman ve imkân bulabilirler hem de «görünmez engeller»le bu çabalar köstekleniр. (Bu «görünmez engeller»e biraz sonra geleceğiz.)

Böylece burjuva toplumun kendiliğinden ürettiği ayrışım doğar. «Bilgi»ler, zımmen bilgisiz diye nitelenenlerden ayrı ve üstün bir konuma hak kazanırlar. Bu «bilgisiz»lerin bildiği birçok şey, bu bilgi hiyerarşisi içinde peşinen «bilgi» sayılmaz. Ayrım burada kalmaz. «Bilgi»ler içinde de çok seçkin bir kesim doğar veya doğması bu, «bilgi» anlayışının kaçınılmaz sonucudur. Çünkü bilgi hiyerarşiye tabi tutulduğunda bu defa da «üstün», «en üstün» bilgi ayrımları olacaktır. (Hiyerarşinin tepesinde ise, eteğine kapanılması gereken modern şeyhler «dahi alimler» vardır.) Nitekim böylece «akademik» düzey oluşur. Bu düzey öyle her «bilgili»nin harcı değildir. Özel yetenekler, özel uğraşlar gerektiren bir yerdir burası.

Görüldüğü gibi bilginin burjuva toplumda —ve genel olarak tüm sınıflı toplumlarda— varolan sınıfsal ayrımlarla büyük benzerlik gösteren, «sınıflı» bir yapısı vardır. Nasıl üretim alanında her sınıfın yeri ve fonksiyonu düzenlenmiş ve içsel olarak öngörülmüşse, bunun gibi, kabaca her sınıfın da hangi bilgi düzeyinde olması gerektiği öngörülmüştür. Burada önemli bir nokta şudur; bilgiyi taşıyanlarla bu bilgiyi kullananların aynı kişiler olması gerekmemektedir. Bu, özellikle «bilgili» olma hakkından daha fazla, bilgiyi *kullanma* hakkı ve imkânı olan sermaye sahipleri için doğrudur. Burjuva toplumun herşeyi «meta» olarak değerlendiren genel ve temel özelliği burada da kendini gösterir.

Görünürde bir emekçinin de koskoca fabrikaları satın alma hakkı vardır ve fakat böyle bir emekçiyi burjuva toplumda görmek her kula nasip olmaz. Yani böyle bir şeyi engelleyen görünür bir kural, imkânsızlık yokken bile böyle oluşumlara rastlamıyorsak nedeni, bizim «görünmez» dediğimiz ama «bilinmez» olmayan engellerdir.

Bu «bilinen» engellerin bir çoğunu burjuvazinin adamları da bilip söylediği ve çoğu kimse gündelik yaşamda hemen anladığı için, gerçekten de çok bilinen şeylerdir. Bir kısmını ise bazı «ciddî» ve «düzenli Marksistlerimiz» bile ya bilmiyorlar ya da bilmezlikten geliyorlar. Özellikle şu yukarıdan beri açıklamaya çalıştığımız «bilgi düzeyi»ndeki engeller konusunda.

Belirtmek istediğimiz, burjuva toplumdaki bilgililik düzeyinin, sınıfsal ayrımlarla uyarlı hiyerarşik özelliği idi. Burada görülürki «akademisyen»ler kendi aralarında ve kendi «çok özel ve üst düzeyde» bilgilerini kullanarak tartışırlar, konuşurlar, anlaşırlar.

Burjuva toplumu da bu «akademik» ise özel bir önem verir. Akademiler veya benzerleri kurulur ve buraya seçkin, az sayıda ve fakat çok avantajlı kişiler alınır. Sayıgıdeğer beylerdir bunlar. Her sözleri, ait olduğu konuda sonsöz olması gerekn kişilerdir. Bir çeşit fetva makamıdır «Akademi», burjuva toplumundaki bilimin Panteonudur.

Bunların altında daha geniş bir alan entelektüellere aittir. Onların da özel jargonları vardır. Nasıl akademiler entelektüellerle hayli mesafeli bir ilişki içindeyseler, entelektüeller de entelektüel sayılmayanlarla aynı ilişkiler içindedirler.

Burjuva toplum yapısı içinde «entellektüel olmayan» kesimlerin başıbos bırakıldığı gibi bir yargıya kapılmamalıyız. Aksine onlar burjuvazinin bilim, kültür kurumlarında özel bir dikkatle hazırlanan millî vs. «eğitim» zorunlulukları ile belli düzeyde «bilgi»lendirilirler ve ayrıca kendilerine komprime yargılar, akıl yürütme usulleri, formüle edilmiş anlayışlar, duygular, tavır biçimleri vs. de verilir. Bu uygulama ile alıcı haline getirilen geniş kesimler, burjuva entelektüellerin onlara verilmesine izin ve özen gösterdiği «her türlü bilgi» ile sürekli beslenir.

Burjuva toplumun binbir çeşit bağı içinde şu yukardan beri anlatmaya çalıştığımız ilişki biçimi, bilgililik düzeyinde kesin ayrımların ebedî olduğu yolundaki adeta içgüdüsel kabul, başka türlüsü olamazmış gibi siner, yerleşir zihinlere. Hattâ bu ilişkinin doğal, önlenemez, değiştirilemez olduğu yolundaki yargı, bizzat bu toplumun temel ekonomik ilişkisine ait, yani mülkiyet, ilişkisine ait yargıdan daha derine kök salmıştır. Yetenek, zekâ, vs. gibi doğal, irsî denilen nedenler öne sürülerek, her toplum biçiminde bu ayrımın olacağı kabul edilir. Böylece açıkça formüle edilmese de, insanlar arasında farklı bilgi düzeylerine dayalı ayrımın varlığını sürdüreceği, ancak sosyalist toplumda bu farka dayanarak bir üstün konum edinilmesine giderek engel olunabileceği kabul edilir.

Burjuva toplumun «bilgilenme» düzeyinde genel çerçevesi, ilişki biçimleri genel hatlarıyla böyledir. Bu, onun, kolay farkedilmeyen, ama hiç de ikincil olmayan bir özelliğidir.

İşte sosyalist mücadelenin içeriği gereği değiştirmeye yöneldiği bir yapı da budur. Ama bunu şu aşağıda sergilenen anlayışa göre yapamaz.

Sosyalist toplumu ve sosyalist anlayışı burjua toplumun ve anlayışın tam zıddı olarak alan ve böylece çok «diyalektik» olduğunu sanan bir anlayış, şu yukarda sergilenen burjuva toplumunun bilgi yapısını tersine çevirmekle sorunu halletiğini sanır.

Bu işi böyle kurar: Burjuva toplumda «bilgisiz» diye nitelenen emekçi yığınları, «gerçek bilginin kaynağı ve taşıyıcısı» olarak ilân eder. burjuva toplumdaki entelektüel akademik faaliyeit küçümser, reddeder veya «gerçek bilgi»ye tabi olmaya zorlar.

Burjuva toplumuna aynı düzevde tam karşı çıkışı, reddedişi temsil eden bu anlayış, böylesi bir yapıyı kurma imkânı henüz yokken —zaten olamaz da— en keskin sözlerle bunun mücadelesine girişir. Bu kişilerle, burjuva toplumu içindeki toplumsal mücadelenin geniş alanı içinde birlikte bulunuruz, yanyana geliriz. Bu esnada onların «halktan öğrenin» sözlerini «halkı seferber edelim» sözleriyle birlikte işitiriz.

İşte bu sözlere bakanlar onların halkı, işçi sınıfını ne kadar «sevdiklerini» «düşündüklerini», onlara birşeyler «vermek» birşeyler «yaptırmak» için nasıl çırpındıklarını vs. görürler. Bütün sınıflı toplumlarda binlerce yıl varlığını sürdüregelmiş ütopizmin ince ipeksi bağlarla sarmaladığıdüşüncelerimizde bütün bunlar, alkışlanacak şeylermiş gibi görünür. Ama bu subjektivzmden sıyrılıp bu anlayışın temeline indiğimizde, karşımıza yine o bildik sınıfsal hiyerarşiye bağlı bilgi düzeyleri yapısır çıkar. Üstelik burjuva toplumun

çapraşık yapısı içinde daha eski bir anlayışın izlerini de taşıyarak.

Aşağıda bu şaşırtıcı gibi gelebilecek yargımızın gerekçesini göstermeye çalışacağız.

Bütün bu halka öncelik tanıyan, sevgi, acıma, öfke dolu sözlerle sunulan anlayışların ilk ortak görünür yanları, basit, «kolay anlaşılır» oluşları. Sloganlar, broşürler, dergi ve gazeteler o aynı basit dille, durmadan yenilenen formülleri sürekli kullanarak yazılmıştır. Ne kadar çapraşık, çok yönlü olursa olsun her sorunu «halkın anlayabileceği» gibi sunmaya özel bir dikkat gösterirler. Ve öyle olur ki, o karmaşık sorun, geniş kesimlerin yerleşik inançlarında hemen yansısını bulan, basit kolay anlaşılır bir sorunmuş gibi gözükür. Geniş kesimlerde yaygın ideolojilerin açıklama biçimlerine uyarlı şemalar doğar: Zalimler ile mazlumlar, iyiler ile kötüler, yabancılar ile kendimiz, doğru ile yanlış, şiş göbekliler ile açlık çekenler, v.b. gibi kaba zıtlıklarla yapılan açıklamalar aynı zamanda «diyalektik» diye de gösterilebilir. Günün birinde aynı yayınlarda, sözlerde ve sloganlarda birden bazı değişiklikler olur, ince bir «tevazu» ile «özleştiri» yapılır ve bu yapılırken eskisinden çok daha gür sesle yeni «gerçek»in ne denli haklı, büyük bir şey olduğu halka söylenir. Öylesine gürültülü yapılır ki bu iş, az önce özeleştiri yapıldığı falan unutulur gider. «Doğu devrimci çizgi» içeriği hergün değişse bile yine hergün vardır ve bu «halkçı»larımızın elindedir.

Ama tüm bu çizgi değişikliklerini kim yapar, kim bunların ilân zamanını belirler ve özeleştiri diye, yapanı hiç bağlamayan işlerle durmadan değiştirilen «ilke»leri kimler tesbit ederler? Ve neden bu ilkeler, yeni kavramlar, nasıl oluşturulduklarını izleyemeyeceğimiz bir kapalılık içinde, hep birilerinin tekelinde üretilir?

Bu işlerin yapıcıları, «halkın sesi»ni temsil eden sınırlı zevattır. Bunlar her cins bilgiyi —kendi anlayışları içinde— inceler, belki tartışır, aleyhlerindeki akımlara «cevap»lar hazırlar ve bu arada «halk»a da hangi yayınları okuyup hangilerini okumamalarını, yani hangi düzeyde hangi içerikle «bilgi»lenmeleri gerektiği yolunda fetvalar yayınlarlar. Bir yandan da kadrolara Marksist yaklaşımın, araştırıcı çaçbanın benimsetilmesi için uğraşanları entelektüellikle suçlarlar. Ama sorunun, böyle basit olmadığını, bu artık çağı geçmiş diyalektik yutturmacalarının yetersiz olduğunu azçok bilirler. Marksizm'in diyalektik anlayışından da haberdardırlar. (En azından şu yukardaki gibi bir şey olmadığını bilmeleri gerekiyor). Aşağıdakilere bu basit laflarla sundukları sorunu, kendileri kadar «entelektüel» birileriyle tartışırlarken hiç de aynı basitlikle sunamazlar. Çünkü böyle bir tartışma «entelektüeller arası» usullerle yapılan, bunlara vergi biriştir.

Bütün bunlar nedir; hangi anlayışın ürünüdür? Gayet açık. Nasıl burjuva toplumun kendisinde bilgi düzeyleri özenle korunur, ve her düzeyin sınırının, içeriğinin aşılmasına izin verilmezse burada da aynı şeyler hüküm sürer. Terimlerin değişikliği aldatıcıdır. Burjuvazinin akademisi ve dâhi alimlerinin yerini «her zaman doğru» olan biri veya birileri almıştır. (Burada bazan gizlenemeyecek çatışmalar olursa, yenilenler o yapıya «sızmış» birileridir.) Burjuvazinin entelektüelleri yerine «yüce» bir kadro geçer ve geriye kalanları burjuvazi «eğitir»ken burada onlara «fikirler kavratılır». Hiyerarşi korunmuş ve fakat koruma araçları, gerekçeleri değişmiştir.

Halkçı, özellikle işçi sınıfın, etkin bir siyasal güç olarak, bu potansiyele sahip olması gereken bir güç olarak değil, bir siyasî mücadelede yönlendirilerek etkili bir *araç* haline getirilecek bir topluluk olarak görenlerin ortak tavrıdır bu. Örneğin, Türkiye tarihinde «halka inmek», «halkın anlayabileceği» şeyler üretmek için kafa patlatan «halkçı» aydınlar epey iş gördüler. Ama bunları yapanların, bu esnada gözyaşlarını akıtmaları; yaptıkları işin, anlayışlarının, —açık veya gizli— «üstünlüğünü korumak,» «hiyerarsiyi saklı tutmak» şeklindeki egemen sınıf veya kast mantığına aykırı olduğu anlamına hiç gelmez.

Birbiriyle formüller düzeyinde tartışan, antiburjuva (sosyalist değil) sözlü, ama özünde burjuva anlayışın iskeleti korunmuş akımların, «anti entelektüel» tavırları altında gizlenen temel kısaca böyledir.

ENTELEKTÜELLİK SUÇU NEDİR?

Genel olarak her siyasal harekette «entelektüalizm» terimiyle ifade edilen yanlış bir eğilim vardır. Bununla kastedilen, ayrıntılara özgü konuları ön plana getirerek sanki şu anda çözümü mutlak gerekli şeylermiş gibi sunan ve bunu da, o çok kimsenin anlamadığı aydınlara özgü jargonla ifade eden tavırlardır. Bu tavır, özellikle ana sorun tüm ağırlığı ile kendini duyururken, bundan kaçmak için bahaneler üreten tipik «entellektüel»lerin daha kolaylıkla kaydıkları bir pasifizmin büründüğü biçimdir. Yani, özetlersek ortada çözümü gerektiren acil bir sorun varken, bunu tartışması, araştırması ve kadrolara anlatması gereken kişilerin, bu ihtiyacı ve görevi, entelektüellere özgü araçları çapıtarak kullanmak suretiyle savsaklama tavrıdır «entelektüalizm». Ama tüm bilgiyi, sorunun gerektirdiği tüm bilgiyi gücü ölçüsünde seferber ederek sorunu araştırmaya çalışanlar, bu işte oldukça yoğun bir «intellect»i (bilgi) kullanıyorlar diye bu çabayı suçlamak, suçlayıcının kendi ihmalini örtme gayreti olur ancak.

Bunlar, bu tavırlarını, Marksizm'in bilgi hazinesini olabildiği kadar geniş yığınlara ileterek onların yalnızca pasif *alıcılar* değil, bilimin, bilimsel anlayışın oluşturulması, ürünler vermesi işine aktif üreticiler olarak katılmalarına yönelmiş olanları itham ederek sürdürüyorlar.

«Kafaları karıştırıyorsunuz» diyorlar. Ve bunu yayınlarımızda yeralan araştırmaların içeriğini kaale almadan, hattâ bunların doğru, bilimsel, Marksist içeriklerini zımmen kabul ederek yapıyorlar. Öncelikle belirtelim ki yalnızca bilimsel bilgi tarafından değil (ne yapalım ki böylesi sözleri bile yazmak zorunda bırakılıyoruz) yanlış bilgiler tarafından bile karıştırılacak bir sosyalist «kafa»yı anlamak «yeteneğimiz» yok. Bir «sosyalist kafa»nın, Marksist yaklaşımı özümlemiş bir kafa olması ilk ve en önemli koşuldur. Yanlış, çarpık haberler bile bu kafada gereken işlemi görürler. Bilime, bilimsel sosyalizme, Marksizm'e inancımız bu düzeydedir. Suçlayıcılarımız, kafasını sırf formüllerle doldurdukları, «bu kadarı onlara yeter» dedikleri kitlelerin ve kadroların bu yerde kalmalarını istiyorlar. Onlara has formüller üretme üstün yerini kendi özel ayrıcalıkları sanan ve bunu korumaya özen gösteren anlayış sahipleri telaşta haklıdırlar. Hele formüllerinden yana öznel tipte bir güvenden de yoksun oluşlarını gizliden gizliye seziyorlarsa.

Bir dergide yalnızca «bilgi vermek» işi değil de ondan da önemlisi bilimsel bilginin nasıl üretildiği oluşturulduğu sorununa da eğiliniyorsa ve bu iş, tüm zorluğuna rağmen olabildiği kadar geniş kesimlere maledilmeye çalışılıyorsa; birçok kendini entelektüel sınıfından gören kişi ayağa kalkacaktır. Elbette bunu yaparken tepkisinin özünü açığa vurmayacaktır. Etrafında ne kadar çok «entelektüellesmis» kişi görürse o denli tedirgin olacaktır. Çünkü o zaman gizli gizli kurumlandığı ayrıcalığı belirsiz hale gelecektir. Kitleleri «kafası karışmasın» diye «korumaya» çalışanların tavrında, burjuvazinin yasalarla, yasaklamalarla yaptığı şeyin benzerini görmemek mümkün mü?

Marksistlerin, bilimsel bilgi edinmekten endişe etmeleri kadar anlamsız, aykırı bir tepki olamaz. Bunun içindir ki bu dergiyi «kafa karıştırmakla» suçlamak isteyenlere cevabımız açıktır. Biz su burjuva toplumunda bırakınız karıştırmayı, gücümüz ve imkânımız olsa kitlelerin, kadroların bevninde bir Marksist fırtına estirmeyi tartışılmaz bir amaç olarak görüyoruz.

«Kafa karıştırdığımız» veya «sınırlı sayıda kişinin uğraşması gereken işleri sanki her sosyalistin, her militanın işiymiş gibi gösterdiğimiz» şeklindeki «suçlama»ların temelinde böylesi bir mantığın izini görmek kaygı vericidir.

Hareketimizi bu «kaygı»dan kurtarmak için çalışmalıyız. Bu kaygıyı doğuran tarihî zorluklarla, teorik çarpıtmalarla mücadele etmeliyiz.

Çünkü ancak böyle bir çabayla tüm toplumsal faaliyetin toplumsallaşması temeli üzerinde yükselecek sosyalist toplumun insan potansiyelinin hazırlanmasına, olusturulmasına katkıda bulunulabilir. Çünkü ancak bu çabayla burjuva toplumun ve hâlâ varlığını sürdüren tüm tarihî sınıflı toplum biçimlerinin kalıntılarında yaşayan hiyerarsik bilgilenme yapısı parçalanabilir.

Ve ancak böylece «entelektüellerin» tarihî ayrıcalıkları eritilecektir. Özel bir emek türü, toplumsal bir emek türü, herkes için hayatî ve kendiliğinden bir emek türü haline getirilecektir.

Yalnızca sınırlı sayıda adamın «entelektüel faaliyet» yapabileceği, geniş kesimlerin buna iştirak ettirilmesinin boş ve verimsiz bir çaba olacağı, bu kesimlerin anılan faaliyeti *anlayamayacağı* yolundaki tarihî önyargı, saplantı; bırakınız burjuvazinin tezi olarak kalsın. Biz, bu görünmez sınırı zorlayacağız ve aşacağız, buna her durumda mecburuz.

Bunlar, bu çizilen ufuk bizim «iyi niyetli özlemlerimiz, hayallerimiz» değil. Başka, eski bir dönemde böyle nitelemeler mümkündü. Ama çağımızda, bunu, hayalin veya hümanizmin teması olmaktan çıkararak nesnel gerçekliğin alanına yerleştiren gelişmeleri açıkça görüyoruz. Bugün daha henüz ilk dönemde en azından hafıza, hesap yeteneği gibi «doğal» sayılan ayrıcalıkları hükümsüz bırakan «bilgilenme araçları»nın kullanıldığı bir dünyadayız artık. Sorun bu nitelikte araçların gerçekten toplumsallaşması, tüm toplumun kullanımına verilmesidir. Amaç budur ve bu içeriğiyle de siyasal mücadelenin programı içindedir.

BİLGİNİN SOSYALİST KADROLARA YAYILMASI FAALİYETİNİ GÖRÜNÜŞTE ENGELLEYEN KOŞULLAR

Şurası açıktır ki, çöken bir toplumsal yapının bağrında devrimci mücadele veren her siyasî hareket —özellikle sosyalist hareket— bir dizi güçlüğün, sınırlamaların, baskının varlığında mücadelesini yürütmek zorunda kalır. Bu süreç içinde, çoğu kez hiç bir yasal garantinin olmadığı bir durumdadır veya böyle bir durumun doğabileceği heran gözönünde tutulur. Bu bakımdan kendi toplumsal - siyasal amaçlarına uygun yapıları kurmak, yaygınlaştırmak gibi ön çalışmalardan geçtik, bizzat kendi siyasal kadroları içinde bile bu yapıyı işler hale getirmesi hayli zor dur. Bundan ötürü parti yapısı içinde merkeziyetçilik her zaman ağır basan öge olur. Bu bazılarınca ne denli «anti-demokratik» vs. bulunursa bulunsun bir tarihî zorunluluktur. Ayrıca tarihin en bilinçli devrimini yapmaya aday sosyalist partinin kadroları, parti içinde bu tarz bir işleyişin kaçınılmazlığını, —bazen partideki tek tek bireylere «haksızlık»lar yapılabilse bile— en doğru, mümkün tek usul olarak kabul etme, savunma olgunluğundadır. Ve zaten böyle bir parti, siyasal bilinç düzeyi düşmanlarıyla kıyas dahi edilmez olan sosyalist parti, eleştiricilerinin kanıt gösterecekleri «haksızlık»ları asgariye indirecek bir iç mekanizmaya haliyle sahip olan, olması gereken bir partidir.

İşte bu iç mekanizmanın varlığıdır ki parti en disiplinli, en sert kurallarla çalışırken bile onu

bir «şefler partisi»nin donuk, otomat yapısından, ayırır. Örneğin bir Bolşevik partisi, yıllar süren yeraltı çalışması içinde kendiliğinden varolan eylem uyarıklığı yanında, parti kadroları içinde canlı bir tartışmayı her zaman sürdürebilmiş bir parti olarak görülür. Militanlar —ki çoğu işçilerdir— güç koşullara rağmen —hattâ yurt dışında— açılan gerçek okullarda her bakımdan öğrenim ve eğitim görürler. Bu iş aksamaz. Bizim hareketimizde ortalama «aydın sosyalist»lerimizin birçoğunun okumadığı «Materyalizm ve Ampriokritisizm» gibi bir felsefî eseri, Çarlık Rusyasında Bolşevik fabrika işçilerinin okuduğunu bilmek ilginç bir kıyaslama olurdu. Ve bunun içindir ki devrim döneminin, iç savaşın, binbir çaprastık görevi başında yeralan bu kadrolar, her tür uzmanlık dalını yönetebildiler, gerçek bir yönetici sınıfa özgü fonksiyonu yerine getirebildilerse, bu hiç de kişisel yetenekten ileri gelmiyordu.

Yeraltı çalışmalarının kısıtlı çemberinde bile, elden geldiğince militanlarını yaratıcı bir bilgi, doğru Marksist yaklaşımla eğitme · işini aksatmamış bir parti, kısmen de olsa legal imkânlara sahipken bu defa çok daha geniş kitlelere seslenir ve buradan yeni kadrolar oluşturma işine hız verir. Böylesi bir partide kadroların oluşturulması olabilen en geniş tartışma imkânları kullanılarak yapılır ve karar verdikten sonra o bilinen disiplini ile uygulanır. Görüldüğü gibi «karar»ın oluşturulması için gereken bilgi alışverişleri parti içinde engelsiz yürür. İşte bu işin amacına uygun olması için, biçimsel bir formalite olmaması için, bu ise katılanların doğru bilgi ,doğru yaklaşım yönünden mevcut tüm imkânlara sahip kılınması gerekir.

Bütün bu bilinen şeylerden bir kez daha bahsetmemizin nedeni şu: Biraz önce şemasını çizdiğimiz «halkçı» eğilimin yukardan «bilgilendirme», yukardan formüller üretip aşağıya empoze etme uygulaması, bize Leninist ilke diye gösterilebilir. Sırf biçimde kalan bir benzerlik bahanesine sığınılmasın diye yazdık yukardakilerini, Aslında tamamen ters bir işleyiş vardır. Bolşevik tipi partide aşağıdan yukarıya doğru bir karar oluşturulması —ki bu aynı zamanda gerçek bir yönetici gibi eğitilmiş kadrolarla yapılır— yukardan aşağı bir karar uygulaması vardır. Oysa bunlarda tüm karar süreçleri yukardan aşağıdır. «Aşağı»nın işi verileni almak ve uygulamaktır. Yarın ne şekil alacağını hiç bilemeyeceği kararların raksı içinde devinip durduğunu anlayıncaya kadar da bu böyle sürecektr. O hep «beyaz kâğıt» olarak kalır. Hattâ bir beyaz yapraklı defter. Çünkü bu tarz uygulama için tek bir beyaz kâğıt çok azdır, deney onu gösteriyor.

Eğer sosyalist toplumu yalnızca tapuların olmadığı bir toplum olarak değil, bireylerin tüm toplumsal faaliyete etkin olarak katıldıkları bir toplum olarak düşünüyorsak, temel sorunları bütün boyutlarıyla sunma işine karşı çıkmak bu işi karalamak kökten yanlış olur. Bu bir istek sonucu değildir. Toplum biçimlerinin ve bunlara uyarlı yönetim biçimlerinin evrimine bakanlar, orada üretici güçlerin gelişme düzeyine paralel bir olguyla da karşılaşacaklar. Bu olgu, yönetim, denetim ve karar fonksiyonlarına katılanların hem sayıca hem de oran olarak gittikçe artışıdır.

Toplumsal yapıda yerine getirilen fonksiyonlar çoğalmakta, toplumun üretici, yaratıcı faaliyetlerinin boyutları geçmişle kıyaslanmayacak düzeylere ulaşmaktadır bugün. Sosyalist mücadelenin yeraldığı alanın en genel çizgileridir bunlar. Bu denli farklı, kapsamlı fonksiyonları üreten toplumları yönetmek gibi temel bir görev içindir mücadele.

Bizim «işçi sınıfının yönetici sınıf olması» biçiminde koyduğumuz sosyalizme geçiş dönemini iktidarı, böyle bir yapı içinde yürüyecektir.

Toplumu yönetmek gibi bir fonksiyondan özenle uzak tutulmuş —burjuva toplumunda aksi mümkün değildir— bu fiilin gerektirdiği ortalama bilgi düzeyine erişmesi her çeşit yolla engellenmiş olan işçi sınıfı, bu yeteneği ancak kendi mücadelesi içinde kendi ideolojisinin «yönetim» fiiline verdiği içerikle öğrenecek ve uygulayacaktır. Yani proletarya, burjuva siyasî mekanizmasını yenecek fizik bir güç olarak değil, bunun ötesinde devraldığı toplumsal yapının hayatî fonksiyonlarını yönetecek, yönlendirecek siyasal bir güç olarak biçimlenir. Sosyalist toplumda her fonksiyon gibi yönetim fonksiyonunun da giderek toplumsallaşması, burjuvazinin yönetim ve karar fonksiyonlarını yerine getirişindeki niteliğin açık yadsınması demektir. Bu bakımdan sosyalist «yöneticiler»in niteliği burjuva yöneticilerinkinden farklı olacaktır. Tıpkı yönetim fonksiyonunun içeriğindeki fark gibi. Bunun içindir ki hazır devlet mekanizmasını kendi adamlarıyla kendisi için işlemekle ise, başlayan ve bu yapıyı zaman içinde restore ederek yetkin bir burjuva devlet haline getiren burjuvazinin tarihî denevinin tam aksi yönde bir oluşumu başlatacak proleteryanın bu eşine rastlanmadık görevi, hâlâ güç görevi başaracak bilimsel yaklaşımı, bununla uyarlı bilgi yükünü edinmesi, hayatî önemdedir.

Biz soruna bu açıdan bakıyoruz. Ve bunun içindir ki olumlu, doğru ve bilimsel bilginin her çeşitini proleteryaya —bugünün tarihî— toplumsal koşulları içinde simdilik kadrolarına— iletmeğe çalışıyoruz. Bunu yaparken yalnızca edindiğimiz bilgiyi, vardığımız sonuçları —fikirleri— açıklayıp, bunları nasıl elde ettiğimizi —şu andaki tek ayrıcalığımızı— kendimize saklamıyoruz. Veya alışılmış usulerin perdesi altında ayrıcalığımızın gizli zevkini sürdürmeyi reddediyoruz. Aksine, örneğin sosyalist aydında fikirleri, bilgileri işleyen bir tezgâh varsayılıyorsa biz bu tezgâhımızı olanca açıklığıyla sunuyoruz.

Popülizmin, hümanizmin özünde sahte sevgi, fedakârlık ve feragat gösterilerine, acıma se-

ansalarına saklanarak, tevazu numaralarıyla oyun oynamıyoruz. Bugünün tarihî gerçeğini açıklıkla koyuyoruz: Evet! Bugün, sosyalist aydın, entelektüel düzeyiyle, Marksizm'in entelektüel kaynaklarına yakınlığıyla işçi sınıfından, onun kadrolarından ayrı ve üst bir yerdedir. Bu açıdan ayrıcalık sahibidir bugün. Bunda gizlenecek, değişik laflarla geçiştirilecek bir yan yok. İçinde yaşadığımız burjuva toplumun kaçınılmaz bir ürünüdür bu. Ama işte tam bu noktada sosyalist aydının görevi başlar. Nasıl işçi sınıfı kendi siyasal hareketine başladığı andan itibaren burjuva toplum içinde belirlenen kendi sınıfsal yerini yadsımaya başlarsa, entelektüel de, sosyalist «entelektüel» olma anından başlayarak kendisine bu toplumsal yapı içinde tanınmış «entelektüel olma ayrıcalığı»nı *eylemiyle* yadsıma yoluna girer. Bunun yolu ayrıcalığın nesnel unsurunu toplumsallaştırmaktır.

Bayrağında Bilimsel Sosyalizm yazılı bir sınıfın, onun kadrolarının, —tarihî şartlanmaların etkisiyle— başlangıçta zor olsa bile «bilimsel bilgi»yi edinmeleri gereğini ciddî bir sorun olarak koyuyoruz. Ve bunun için, bazı «entelektüel»lerin yönelttiği «entelektüel»lik ithamını tarihî bir cehalet olarak nitelemek gerekiyor.

«Durduk yerde mesele çıkarmak» iddiasını, daha sonra yapacağımız toplu değerlendirmede ele alacağız. O zaman, sanırız, özellikle Türkiye'de, varlığı inkâr edilmez olan meselelerin mi var olduğu, yoksa meselenin etrafında dolaşma alışkanlığının hayli yaygın olduğu ülkemizde, alışkanlıkların değiştirilmez yargılar diye mi sunuldığı anlaşılabilecektir. ■